

Posudek vedoucího diplomové práce

Lucie Hylmarová: Každodennost středověké venkovské usedlosti. Výpověď drobné hmotné kultury. Magisterská práce. Ústav pro archeologii, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2016. 209 str. textu, 106 str. příloh (mapy, plány, katalogy písmem 11, tabulky písmem 6).

Náplní rozsáhlé diplomové práce je přehled drobné hmotné kultury ze zaniklých středověkých vsí a její následné zhodnocení jako pramene pro poznání každodennosti venkovských usedlostí. Geograficky je předmět práce omezen víceméně na území České republiky, chronologicky na 13.–15. století a vzhledem k možnostem archeologického dochování na předměty vyrobené ze železa. Práce je rozdělena na tři hlavní části – teoretickou (kap. 2–4), materiálovou (kap. (5–8) a vyhodnocující (kap. 9–11). Text je přehledně strukturován, každá kapitola, popř. i její jednotlivé části, jsou pečlivě zdůvodněny a průběžně shrnovány. Diskuze nad jednotlivými poznávacími kroky svědčí o niterném zaujetí autorky pro dané téma, i když podtrhují interpretační nejistotu, která každé archeologické poznání provází.

V úvodní kapitole Lucie Hylmarová představuje osnovu práce a formuluje své otázky a cíle. Za klíčovou považuje obecnou otázku, jaké výpovědní možnosti má archeologický materiál o každodennosti, a dále otázku sociálně-ekonomické interpretace. Upozorňuje také na závažný problém, jak se vyrovnat s velkou rozrůzněností středověkých vsí a jednotlivých usedlostí (str. 10–12). Ve druhé kapitole následuje nezbytné, i když jen stručné vymezení každodennosti a jejího výzkumu ve středověku (str. 13–14). Třetí kapitola pro úplnost podává přehled hlavních skupin pramenů – písemných, ikonografických, etnografických, jazykově-sémantických a samozřejmě archeologických, které jsou pak spolu s dějinami bádání hlouběji rozvedeny ve čtvrté kapitole (str. 15–24).

Diplomantka vyšla z předpokladu, že pro řešení stanovených otázek není nutné shromáždit všechny archeologické nálezy ze všech lokalit, ale rozhodující je pracovat s interpretačně podstatnými položkami, které jsme schopni zařadit do podstatných souvislostí. Z toho důvodu se rozhodla podle jasně stanovených a dobře zdůvodněných kritérií vybrat skupinu nejvhodnějších zaniklých českých a moravských středověkých vsí, ze kterých pochází soubory kovových předmětů (5. kapitola, str. 25–39). Do výběru se dostalo celkem 8 vsí, které diplomantka přehledně, soustavně a kriticky charakterizovala. Jednotlivé vsi se nacházely v různých ekologických situacích, měly odlišnou sociálně-ekonomickou strukturu, velikost, sídelní formu, délku trvání, způsob zániku a archeologického výzkumu. Tato

variabilita odráží přirozenou rozmanitost minulé skutečnosti a otevírá významné komparační možnosti, na druhou stranu klade mimořádně vysoké nároky na kritiku pramenů a jejich interpretaci.

Následuje materiálové jádro práce (str. 40–120), které spočívá v kriticko-metodologickém úvodu (6. kapitola) a v analytickém katalogu kovových předmětů (ca 800 kusů), utříděných podle hlavních funkčních kategorií (zemědělské nástroje, řemeslnické nářadí, součásti vozu, doklady využití koňské síly, vybavení domácnosti, součásti oděvu, zbroj a zbraně) a typologickém rozboru. Z posuzovaných kategorií bylo vyjmuta stavební kováání, neboť tyto předměty by byly relevantní spíše pro studium stavební podoby a sociálně-ekonomické diferenciaci vsi, než rutinních činností jejích obyvatel. Vzhledem k množství tohoto materiálu by navíc enormně vzrostl rozsah textu. V katalogu autorka (1) charakterizuje jednotlivé kategorie a nástroje, jejich funkci, typové spektrum a chronologii, (2) podává přehled konkrétních nálezů na vybraných lokalitách, v případě potřeby také jejich kritické zhodnocení a kontext. Každá podkapitola, věnovaná vždy jedné funkční kategorii předmětů, je zakončena diskuzí, shrnutím a přehledem konkrétních činností, které nalezené předměty dokládají. Ocenit je třeba to, že v odůvodněných případech diplomantka vzala v úvahu i nekovové předměty. Např. v podkapitole o řemeslných nástrojích diskutovala také keramické a kamenné přesleny, brousky, drtidla a stoupy, proplétáčky i palice; u oděvu a osobních potřeb jednotlivce také skleněné a kostěnné artefakty, miniaturní plastiky a nádoby, popř. hračky. Čtenář se v textu může rychle orientovat i pomocí přehledných tabulek.

V osmé kapitole (str. 121–131) Lucie Hylmarová pojednala prostorové souvislosti nalezených předmětů, které se mohly lišit sociálně (např. panské sídlo vs. poddanská usedlost) i funkčně (např. jizba vs. dvorové prostranství). Z tohoto hlediska bylo možno detailněji posoudit jen nálezy z některých lokalit. Devátá kapitola (str. 132–142) má shrnující a interpretační charakter – autorka představuje jednotlivé činnosti, které jsou archeologií dokládány, vyzdvihuje rozdíly mezi jednotlivými vesnicemi a jejich sociálně-ekonomicky rozdílnými částmi a upozorňuje na vysokou variabilitu jednotlivých lokalit a nálezových situací. Z toho důvodu se neodvážila dosažené poznatky zobecnit.

Soustavné srovnání české a moravské situace se zahraničím by překročilo možnosti diplomové práce, alespoň pro orientaci byla nicméně vybrána jedna lokalita – zaniklý Hard v Rakousku (str. 143–153). Tento výběr je logický, neboť Hard se nalézal nedaleko zaniklého Pfaffenschlagu na Moravě a byl prozkoumán rovněž v celém svém rozsahu. Komparativní nevýhodou tohoto výběru je záměrné opuštění vsi, které vedlo k nízkému počtu nálezů, a také poměrně časný zánik (pol. 14. století).

V jedenácté kapitole je diskutována míra sociální výpovědi drobné hmotné kultury a rozdíly mezi různými vyhraněnými společenskými prostředími, a to na příkladě Konůvek (str. 153–179). Výsledky diplomantka shrnula také do formy přehledných tabulek, které umožňují získat rychlou představu o sociální specifitě určitých předmětů a situací.

V závěrečné kapitole (str. 180–186) Lucie Hylmarová odpovídá na otázky stanovené v úvodu a hodnotí výpovědní možnosti drobné hmotné kultury, pokud jde o (1) obecné spektrum každodenních aktivit na středověké vsi, (2) rozdíly mezi vesnicemi s odlišnými ekologickými podmínkami, hospodářským provozem a sociálně-ekonomickou strukturou a (3) sociálně odlišným prostředím v rámci jedné vsi. Z toho důvodu autorka diskutuje klíčové faktory, které deformovaly současný archeologický obraz, jako byly délka existence vsi, způsob zániku, další formační procesy a povaha archeologického výzkumu.

Diplomovou práci dotváří rozsáhlý soubor příloh, zahrnující jednak publikované obrázky, mapy a plány týkající se vybraných lokalit (str. 2–15), a dále mimořádně rozsáhlé a kvalitně zpracované textové i tabulkové katalogy vypracované diplomantkou.

Předkládaná diplomová práce představuje rozsáhlý a systematický přehled drobné hmotné kultury, zejména předmětů ze železa, ze zaniklých středověkých vsí v České republice. Formálních nedostatků jako drobných překlepů, pravopisných a stylistických chyb, se v práci vyskytlo zanedbatelné množství. Jistou slabinou je tak spíše záplava nevyrovnaných informací, ve které ty podstatné místy zanikají, což lze ale vysvětlit malým časovým odstupem, který autorka měla od formulace analytických a interpretačních částí textu. Diplomová práce splňuje všechny formální nároky a doporučuji ji hodnotit známkou **v ý b o r n ě**.